

Александра М. Петровић

С ОВЕ СТРАНЕ РЕЧИ

Драган Бошковић, *Ошаци*,
Повеља, Краљево, 2013.

Када су „Модерна времена” објављивала врло мало песама, Сартру су критичари приговарали да мрзи поезију. Они су сматрали да за поезију места нема, јер се она ни у сну не да ангажовати¹. Зашто поезија може измаћи ангажовању док је прози то готово онемогућено? Према француском филозофу реч је о томе да се само проза служи речима, или, боље, она речима служи. Са поезијом, вели Сартр, ствар стоји нешто другачије: „Песници су људи који се противе томе да *користе језик*”². Они се не труде да речју разаберу шта је истина, нити желе да именују свет, већ, ослобађајући се језика као оруђа, бирају песнички став према којем је реч исто што и ствар, а да при том никако није и знак. Стога песник остаје с ове стране речи, у простору дивљине, где речи „расту природно, као трава и дрвеће”³. Уколико се, међутим, песник на њима зауставља, као што то чини сликар на бојама или музичар на звуцима, то не значи да је њима одузето значење; напротив, оне у том значењу сабирају своје вербално јединство, опкољавају песника и бивају продужени његових чула: речи постају његово тело. Непрестано изневеравајући језик и посматрајући речи с наличја, песник истовремено целим својим бићем полаже све своје поверење у реч као у једину преосталу замку за ловљење стварности која му измиче.

¹ Види: Жан Пол Сартр, *О књижевности и писцима*, превела Фрида Филиповић, Култура, Београд, 1962, 25.

² Исто.

³ Исто, 26.

Каква је стварност коју лови Драган Бошковић пишући своју песничку збирку *Ошаци*, у дивљини, с ове стране речи човековог постојања?

У суочењу са стварношћу егзистирања песник већ прву песму своје књиге отпочиње следећим стиховима: „Када бих умео да пишем, / написао бих књигу о великој срећи, / и великој несрећи, / о небу које није хумано/ и човеку који ништа не жели, / о Богу Оцу који нас није оставио”. Као да нас песник на почетку збирке опомиње на то да се човек у својој егзистенцијалној стварности, било она песничка или нека друга, не може нити треба оправдати. Јер, после историјског искуства човечанства, дакле, након 20. века обележеног светским ратовима, жртвама и логорима, ни Бог није ту зато да би нам био од помоћи. Као место трајне тишине која говори оно што се не може испосредовати никоме другоме осим жртви, свет постаје место ћутње, на којем се живи оно што је прећутано или оно над чим се ћути. Јер оно што је положено у говор ћути искуство субјекта и даје сведочанство о томе и шта јесмо и шта нисмо, али и шта смо у стању бити. Ако је језик, како нас учи Хајдегер, кућа бића, онда човек пребива у тишини и расколу. Зато је за песника потешкоћа да изрекне оно што је неодвојиви део стварности егзистирања, да из немости запева о томе шта је то што нас одређује; али, са друге стране, та потешкоћа истовремено је и његова потреба за певањем, као нешто чиме је нужно успостављен: да се тишина оваплоти у „чисту песму”. С обзиром на то да Бошковић зна да истина станује у тишини, у тајни, у прећутаном, да се над њом бдије у немогућности да се она икада сагледа, те онда ни не може присуствовати у апсолуту, он на себе преузима терет песника који никада неће „умети да пише” и који никада неће написати песму од тела, верну језику, апсолутну „књигу као *Ошкровење*, као *Себастијан у сну*”. Зато песник своју збирку завршава песмом „читати поезију”, и стиховима: „Покушавам често да се сетим оне лепе, / ненаписане песме, / обликоване у мени пре мог зачећа, / дозреле песме која на светлу дана нестаје, / песме о себи самој, / као што је *Са свешћим пољупцем на уснама*, / или *Узалуд је будим*”. Та обликована, дозрела, у својој целовитости никада написана песма која претходи песнику, која га од себе тера и једнако себи дозива, бива сведочанство истине као вечите тајне која припада подручју органског-несвесног, за које човек не зна нити може знати јер у њега ниједна реч никада није ступила. Ипак, песник не одустаје: његова органска потреба да искорачи ка вечности, а да при том остане свој, као што је то Растко умео, да загризе бескрај и отисне се негде изван граница схватања, оставља трагове тешких, мучних, готово немогућих корака који одводе у самоћу и бол („Утроба ми се грчи од писања, / од речи, мучнина ме обузима”). Отуда песник и

успоставља дијалог са другим како би се у другом огледнуо, у њему себе успоставио, ослободио се самоће и, у покушајима да прескочи себе, као што је најзад и сам Растко чинио, на крају губи све. Јер онда када човек све изгуби, знао је то Растко, зна то и наш песник, онда је најслободнији. Камијев Сизиф бива срећан у својој апсурдности где бесмислен живот воли више од смисла. Према томе, слобода иде из губитка; код Растка и Миљковића она произилази из губитка живота: ослобођење је у смрти и у самоубиству, додају велики песници. Код нашег песника она настаје на месту на којем се истина открива у сопственом прикривању, према томе, у тајни и тишини. „Зато, остаје”, вели Бошковић, „читати поезију, и палити свеће”.

Ипак, песник нас не лишава својих лирских исповести, већ, нагнут над истином која му непрестано измиче, са меланхоличним осећањем човека који је изгубио све осим Бога, у песми „Када сам заволео Сина Божијег” Драган Бошковић се позива на прву главу *Посланице Римљанима*, призивајући љубав према другоме као једини пут ка исцељењу субјекта. Ако је идентитет могуће успоставити једино у сједињењу са другим, у другом самом, а при том идентитет није ништа друго до одсуство хуманитета, смрт човека, како нас је Фуко одавно научио, зар пристати на другог не значи пристати на немогуће? Оно на шта хуманистички дискурси, чини се, нису довољно спремни јесте да, изван многобројних идеолошких теоретизирања, ван редукционизма, одговоре на најједноставнија питања која се тичу реалности човекове. Такво питање је и питање немогућег, незамисливог уцепљења у другог као прилаз себи, као пут ка нашем идентитету, ка Богу самом. *Нови завети* нам нуди то *друго* као лично утемељење у разлици, без којег остаје пут у самоћу, у дезинтеграцију и распршивање индивидуализованог идентитета, празнина наших бића. Отуда песник, у самоћи, лишен утемељења у тако жељеном другом, живи сусрет са Богом који нас никада није напустио. Искључним везником „само” у стиховима („Само прва глава *Посланице Римљанима*/ желела је да истим устима једемо/ један хлеб целог живота. / Само су ме песници са Севера/ несебично завејавали својим стиховима [...] Зато у мојим данима постоји само јутро, / болно, опијајуће, / јутро када сам заволео Сина Божијег”), са осећањем поражености и тихе туге беспомоћног субјекта, подсећа да се човечанство живећи без Бога, у расколу сопственог идентитета, одавно задовољило само могућим. Отуда је и његово јутро када је заволео Сина Божијег болно, па сједињење са Богом песник разумева као пропуштену шансу човекову да пристане на нешто много више, озбиљније од схизоидне љубави према Богу коју нам је, као такву, у наслеђе оставио 20. век. Али оно је истовремено и опијајуће,

„јутро без текста”, јер „волим те”, према речима Лакана, „је ван-речничко”⁴, оно „не припада ни лингвистици ни семиологији”⁵, јер би тако изговорено могло бити једино на страни трошења. Према Ничеу, даље, само лажови су они који љубав могу језиком трошити, као да би било непристојно да је врате тамо где припада, али ти поданици трошења једнако су и сведоци да је сам језик без јемства. Најзад, у трећој строфи прве *Посланице Корићанима XIII*, љубав својом снагом и величином надилази и пророштво, и разум и језик: „Да, љубав је нема./ Говор и поезија ту ништа не помажу.”

Како, дакле, уприсутити одсутно, када нам оно измиче у тишини, у ћутњи, у забораву? Има ли нечег што нам може гарантовати постојање љубави, истине, Бога самог, када је и сам језик престао о њима да сведочи? И песник се пита: „Како изнова разумети исписане странице неба/ када више не умемо да читамо; како се будити у неизговореним речима, / у свету без знакова, вину без укуса.” Љубав човека не претвара у заборав, сугерише нам Бошковић у песми „Отац је учио”, али се она никако не да ухватити нити се на било који начин може поседовати; она је пут ка другоме (понавља песник), не и други сам; њено становање забележено је на путу којим се пролази („Љубав начини путем, и – седи на бус!”) али не и у коначности онога што се назива домом. Стога песник у двама ненасловљеним песмама сведочи болно одсуство љубави, празнину љубави која се дозива, одсуство самога себе. Јер ако је питање идентитета, које се отвара у овој збирци, премрежено, лакановски речено, одсутним трагом у виду меланхолије, усамљености или неостварене љубави као знаковима његове негативне симболизације, онда лирском субјекту не преостаје ништа друго осим тога да се окрене том одсутном знаку унутар себе који се намеће као генеалогичка идентитета. С обзиром на то субјект можемо посматрати као „последницу репетиције утолико што он нужно захтева „нестајање”, брисање првог утемељивања субјекта, и зато је субјект, по свом статусу, увек представљен као подељена суштина”⁶. Размакнут од самога себе љубављу као одсуством, одсутним Другим, истином која се не да испосредовати, лирски субјект се открива у пукотини сопственог идентитета (откуд сад Ђамил?), у виду губитка и у празнини свога постојања. Отуда чујемо песников глас: „Зна ли да носим путеве уместо обуће, / да се и даље завлачим у корњачин оклоп на својим леђима, / да су сенке и улице коначно поверовале у мене [...]”. „Последи-

⁴ Ролан Барт, *Фрагменти љубавног говора*, превео Александар Милетић, Карпос, Лозница, 2011, 177.

⁵ Исто.

⁶ Жак Лакан, „О структури као инмиктовању другости, што је поставка сваког субјекта”, *Сиркуларистичка конјроверза*, превела Јасмина Лукић, Просвета, Београд, 1988, 225.

ца тога је да субјект нестаје⁷ у привиду свога Ја, у ничему као празнини, са Кафкиним разјапљеним чељустима и зубима препуних крика.

Сведочећи својим лирским записима да се нешто велико и несагледиво испречило између човека и његовог органског завештања, Бошковић као да на себе истовремено преузима терет тог општег, свеукупног осећаја човековог да је нешто демонско или нељудско запосело све људе на земљи, земљу и ваздух који удишу. И делећи судбину човечанства несебично нам открива најинтимније делове свога бића, предаје нам своје тело све до оних граница на којима се распознаје сваки утисак, сваки бол или беспомоћност лирског субјекта, чија се судбина открива у нестајању, у забораву, у празнини. Иако се суочава са истином као вечитом тајном, песник све што има полаже у њу и, са осећањем усамљености, указује нам на болне часове када у некој дубини, разуму недокучивој, „попут раста дечака”, како лепо каже Рилке, поезија постаје једино догађање истине у којој стварност егзистирања није избегнута, већ је, у откривености тајне бића, остала подношљива.

---

⁷ Исто, 227.